

ВИСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Проскуракової Олександри Вячеславівни
на тему «Історико-культурологічні аспекти мистецтва гриму в українській
культурі ХХ – початку ХХІ століття», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 034 Культурологія

1. Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи. У сучасних умовах зростаючого інтересу до національної ідентичності, культурної спадщини та традицій вивчення візуальних образів, елементом яких є грим, набуває особливого значення. Грим як елемент повсякденного, обрядового та сценічного життя набуває особливого значення як складова української культури, що виконує не лише естетичну функцію, а й символічну, комунікативну, регулятивну, ідентифікаційно-репрезентаційну та інші функції.

У контексті військової агресії проти України питання збереження, осмислення й популяризації культури України набуває особливого сенсу. Війна несе в собі не лише збройне протистояння, а й боротьбу за права та свободу, історичну пам'ять, мову та культурні коди, що дозволяють зберігати та відтворювати вітчизняну традицію. Відтак, вивчення таких, на перший погляд, периферійних аспектів культури як гримувальне мистецтво, все ж має символічне та практичне значення. Візуальні образи є інструментом самовираження, що формують і транслиують образ України та її національні коріння. Грим здатний бути ефективним інструментом у різноманітних соціальних заходах, культурних ініціативах та інших суспільно важливих подій як елемент спротиву та водночас єднання громадян. Наприклад, він посилює виразність культурного кодування, утворюючи знакову систему, у якій можуть означуватися акти насильства як прояв контркультури. У такий спосіб формується візуальний протест проти нелюдських проявів, а сам даний акт може рахуватись утвердженням простору гуманістичних цінностей, який вважається основою гідного існування суспільства та людини, як активного носія культури.

Мистецтво прийнято розглядати не тільки в статичному вигляді, але також у динамічному процесі, який охоплює трансформаційні зміни, що відбуваються у змісті та зовнішніх структурах конкретних культурних явищ. У даному контексті пропонується дослідження ролі гримувального мистецтва в історичному горизонті розвитку українського сценічного мистецтва (естрадного, театрального та кінематографічного), а також окремих видів людського існування (повсякденного життя, обрядової та традиційної діяльності, рекламі та ТБ, субкультурних угруповань, VA- просторі та ін.).

Обґрунтування авторкою актуальності запропонованої теми та аналіз стану її вивчення переконливо доводить про її затребуваності в культурологічно-науковій площині. Методологія дослідження представляє собою перетин історичної культурології з мистецтвознавчим підходом у горизонті історичного

аналізу об'єкту виконаного дослідження. Це дозволяє удосконалитися у продуктивності вивчення динаміки українського гримування у вітчизняній культурології.

Актуальність запропонованої теми не вичерпується завданням з'ясування картини висвітлення проблематики мистецтва гриму. Крім цього аспекту, вона обумовлюється затребуваністю у презентації вітчизняного простору України з її високим науковим потенціалом. Істотним способом його висловлювання постає національна мова, що може відображатися у певних семіотичних конструкціях гримованих образів.

Важливо зауважити, що у сучасному науковому дискурсі тема гриму досі залишається недостатньо вивченою. Попередні його дослідники значну увагу приділяли його технічній складовій. Відтак, грим як важливе соціально-культурне явище несе у собі етнічні коди. Окрім означеної трансформації сенсів які проявляються у низці понять, зокрема: «краса», «мода», «ідол», «стиль» тощо, здатне підкреслювати суспільні ролі та статуси.

Отже, дослідження гримувального мистецтва у вітчизняній культурології є актуальним як для розуміння глибинних пластів національної культури, так і для сучасних форм її репрезентації у мас-медіа, культурі повсякдення та сценічному просторі.

Дисертацію виконано відповідно до комплексної науково-дослідної теми ХДАК «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (Державний реєстраційний номер № 0109U000511) та відповідає науково-дослідній темі кафедри «Проблеми історії та теорії культури».

Тему дисертації затверджено вченою радою Харківської державної академії культури, протокол №12 від 30.05.2025 р.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в такому:

У роботі вперше здійснено ґрунтовне дослідження феномену гриму в українському культурному контексті з урахуванням історико-культурологічного та мистецтвознавчого підходів. Виявлено особливості використання гриму у вітчизняному культурному просторі, що дало змогу глибше осмислити його функціонування у традиційному і сучасному житті.

Уперше:

– Запропоновано нову концептуальну базу для аналізу даного феномену як автономної художньої форми, яка має власну естетичну систему, технічні засоби, а також відображає суспільно-культурні, соціальні та ідеологічні наративи. Такий підхід дозволяє розглядати грим не лише як прикладну дисципліну, допоміжну до сценічних видів мистецтва, але і як окремий акт творчості.

– Виокремлено основні етапи розвитку гримувального мистецтва в українських кінематографічних, естрадних і театральних практиках, які своєю чергою віддзеркалюють певні зміни та традиції історико-культурного контексту та підкреслюють еволюцію художніх форм.

Удосконалено:

– Пропонується поглиблення аналізу ритуально-семіотичного значення обрядового оздоблення тіла, де гримувальні нанесення виконують сакральну функцію.

– Досліджено широкий спектр стилів і технік гримувальних практик із застосуванням широкого емпіричного матеріалу у межах українського кінематографа, театральних, естрадних практиках, а також рекламі, фешн індустрії тощо.

Набуло подальшого розвитку:

– Визначено функціональні механізми гриму як засобу візуальної комунікації. Проаналізовано характер і механізми сприяння гриму на розвиток культурної самосвідомості та обміну міжкультурною інформацією. Визначено роль гриму у самовираженні особистості, гендерній варіативності з урахуванням можливих впливів субкультурних практик на сучасні культурні ландшафти.

– Запропоновано авторське бачення подальших напрямів розвитку мистецтва гриму в умовах глобалізації й цифрової трансформації. Визначено можливості адаптаційних процесів традиції українського гримування до світових трендів, а також активної інтеграції його інновацій у національний мистецький простір.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і результатів забезпечено застосуванням комплексу наукових методів, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження; теоретичним аналізом стану досліджуваної проблеми в дискурсі візуального мистецтва; апробацією результатів дослідження.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження О. В. Проскурякової можуть бути використані у подальших історико-культурологічних та мистецтвознавчих дослідженнях віртуальної культури, в процесі практичній реалізації освітньо-наукової діяльності під час викладання дисциплін культурологічного та мистецтвознавчого спрямування, а також безпосередньо у розширенні практики вітчизняного гримування. Сформульовані принципи можуть слугувати основою для організації театральних і кіновиробничих проєктів, а також для підготовки та проведення культурно-мистецьких заходів.

2. Повнота опублікованих результатів дослідження. Результати дослідження опубліковано в 13 одноосібних публікаціях, зокрема в 5 статтях у наукових фахових виданнях України, 8 публікаціях у збірниках матеріалів конференцій.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження:

1. Проскурякова О.В. Грим як простір семіотичної комунікації // *Культура України* : зб. наук. пр. Харків, 2022. Вип. 78. С. 38-44. DOI: 10.31516/2410-5325.078.04

2. Проскурякова О.В. Гримувальне мистецтво в українському науковому дискурсі: історіографічний аналіз та перспективи культурологічного дослідження // *Питання культурології* : зб. наук. пр. Київ, 2023. Вип. 42. С. 256-269. DOI: 10.31866/2410-1311.42.2023.293793

3. Проскурякова О.В. Гримувальне мистецтво в контексті культурологічного вивчення: джерельна база дослідження // *Культурологічний*

альманах : зб. наук. пр. Київ, 2023. Вип. 4. С. 249–254.
DOI: 10.31392/cult.alm.2023.4.34

4. Проскурякова О.В. Роль гримувального мистецтва в еволюції української кінематографії // Fine Art and Culture Studies : зб. наук. пр. Луцьк, 2024. Вип. 5. С. 191-197. DOI: 10.32782/facs-2024-5-25

5. Проскурякова О.В. Культурологічний та мистецтвознавчий аспекти сценічного макіяжу як художнього засобу естрадного жанру // Вісник Маріупольського державного університету : зб. наук. пр. Київ, 2024. Вип. 28. С. 119-126. DOI: 10.34079/2226-2830-2024-14-28-119-126

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Проскурякова О.В. Грим як механізм усвідомлення та здійснення соціокультурної ідентичності // Чорноморські наукові студії : матеріали VIII всеукр. мультидисциплінарної конф., 24 черв. 2022 р. Одеса : МГУ, 2022. С. 357-359.

7. Проскурякова О.В. Естетична функція гриму в культурі тілесності чоловічого образу // Modern research in world science. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference, 10-12 July 2022. Lviv, Ukraine, 2022. P. 765-768.

8. Проскурякова О.В. Мистецтво гриму в культурі сакралізації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 17–18 листоп. 2022 р. Харків : ХДАК, 2022. С. 33-35.

9. Проскурякова О.В. Грим як інструмент соціокультурної адаптації // Культура та інформаційне суспільство: матеріали міжнар. наук. конф., 20-21 квіт. 2023 р. Харків : ХДАК, 2023. С. 30-31.

10. Проскурякова О.В. Грим як механізм формування емоційності образів соціальних заходів проти насильства // Українознавчі студії у контексті сучасної доби: філософський, історичний та філологічний аспекти : матеріали всеукр. наук. конф., 10 трав. 2023 р. Львів : ЛНУП, 2023. С. 25-27.

11. Проскурякова О.В. Грим як складова культури та мистецтва української традиції: сакральне коріння й аксіологічна функція // Культурологія та соціальні комунікації: матеріали міжнар. наук. конф., 22–23 листоп. 2023 р. Харків : ХДАК, 2023. С. 41-42.

12. Проскурякова О.В. Основні етапи еволюції гриму в українському естрадному мистецтві // Культура та інформаційне суспільство : матеріали міжнар. наук. конф., 18-19 квіт. 2024 р. Харків : ХДАК, 2024. С. 21-23.

13. Проскурякова О.В. Історико-культурні витoki гримувального мистецтва: спадщина Стародавнього Сходу та античності // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : матеріали міжнар. наук. конф., 14 листоп. 2024 р. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. С. 491-493.

3. Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було апробовано на міжнародних та всеукраїнських конференціях: «Чорноморські наукові студії» (Одеса, 2022), «Modern research in world science» (Львів, 2022), «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні

стратегії розвитку» (Харків, 2022, 2023), «Культура та інформаційне суспільство» (Харків, 2023, 2024), Українознавчі студії у контексті сучасної доби: філософський, історичний та філологічний аспекти (Львів, 2023), Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук (Луцьк, 2024).

Результати наукового дослідження **Проскурякова О. В. «Історико-культурологічні аспекти мистецтва гриму в українській культурі XX – початку XXI століття»**, поданого на здобуття наукового ступеню доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія, обговорено і схвалено на засіданні фахового семінару кафедри культурології та музеєзнавства Харківської державної академії культури.

4. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота Проскурякової Олександри Вячеславівни «Історико-культурологічні аспекти мистецтва гриму в українській культурі XX – початку XXI століття», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія, містить раніше не захищені та одержані особисто автором наукові результати в галузі історичної культурології, які в сукупності розв’язують проблему історико-культурологічних аспектів мистецтва гриму.

Дисертація Проскурякової Олександри Вячеславівни «Історико-культурологічні аспекти мистецтва гриму в українській культурі XX – початку XXI століття» є самостійною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам пп. 6–7 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія в разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуюча на засіданні фахового семінару:

доктор культурології, професор,
професор кафедри майстерності актора

Антоніна КІКОТЬ